

Паєло Кліщинський

Кам'янець-Подільський національний університету імені Івана Огієнка
кандидат історичних наук, старший викладач (Україна)

e-mail: kpasha_istfak@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6600-7833>

ResearcherID: ABB-1865-2021

Військові дії на території Правобережної України в серпні 1914 р. та їх наслідки

Анотація. *Мета дослідження* – висвітлити перебіг та особливості бойових дій на території Правобережної України в серпні 1914 р., показати їх руйнівні наслідки. **Методологія дослідження** опирається на принципи конкретно-історичного підходу – історизму, об'єктивності, всебічності і цілісності, системності, а також на використання методів аналізу та синтезу, історико-статистичного, історико-порівняльного, проблемно-хронологічного. **Наукова новизна** полягає у комплексному дослідженні перебігу та наслідків збройного протистояння російських та австро-угорських військ на прикордонних територіях Волинської і Подільської губерній в середині серпня 1914 р. **Висновки.** З перших днів оголошення Австро-Угорщиною війни Росії, територія Правобережної України стала ареною бойових дій. В серпні 1914 р. в прикордонній смузі Волинської і Подільської губерній відбулася низка збройних сутичок із тимчасовим захопленням територій. Найбільшої шкоди військові дії завдали населенню Волині, де руйнувань зазнали низка населених пунктів. Незначною матеріальною шкодою, кількадечним контролем над губернським містом – Кам'янцем-Подільським та морально-психологічними випробуваннями завершилися серпневі бої на території Поділля. Київська губернія відігравала роль тилової – на її території військових дій не відбувалось, окрім випадків бомбардування з аеропланів.

Ключові слова: бойові дії, війна, Волинь, матеріальні втрати, Поділля, Правобережна Україна.

Постановка проблеми. Жоден із світових конфліктів ХХ ст., на жаль, не оминув територію України. З початком Першої світової війни окремі райони Правобережжя стали прифронтовою зоною, а з часом – театром бойових дій між російською армією та військами австро-німецького блоку. Тут проходив російський Південно-Західний фронт, до якого у 1916 р. додався ще й Румунський. Жителі низки населених пунктів краю зіткнулися з жахіттями війни вже на її початку. Будучи прикордонними територіями з Австро-Угорщиною, у серпні 1914 р., тут відбувалися бойові дії локального масштабу за участі нечисленних збройних підрозділів.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Для об'єктивного дослідження перебігу бойових дій та їх наслідків для населення та інфраструктури регіону використано документи, що зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву України в м. Києві (Ф. 274. Київське губернське жандармське управління, Ф. 278. Київське жандармське поліцейське управління залізниць, Ф. 301. Подільське губернське жандармське управління та Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора). Значний фактичний матеріал з теми роботи містить тогочасна періодика.

Попри значне зацікавлення дослідників подіями Першої світової війни, серпневі бої 1914 р. на Правобережжі фактично не досліджувалися. У переважній більшості праць висвітлення ходу бойових дій розпочинається з 18 серпня 1914 р. – наступу російської армії в ході Галицької битви (Велика війна 1914–1918 рр. і Україна, 2020; Волковинський, 2004; Дубровський, 2015). Прикордонні бої першої половини серпня, як малозначимі, оминули увагою. Виняток становлять окремі дослідження з історії Волині (Дем'янюк, 2008; Науменко, 2009; Соловійов, 1998; Хомич, 2018). Також у дисертаційному дослідженні В. Бернадського (Бернадський, 1999) аналізуються військові дії цього періоду та їх наслідки для населення прикордонних районів Волинської губернії.

Мета статті – розкрити перебіг та характер бойових дій на території Правобережної України в серпні 1914 р., показати їх руйнівні наслідки для населення та економіки краю.

Виклад основного матеріалу. Військові дії в рамках Першої світової війни на території Правобережної України розпочалися подіями на Волині 6 серпня 1914 р. Як наголошувалось в тогочасній російській пресі, австрійські війська, ще за 12 годин до офіційного оголошення Австро-Угорщиною війни Росії, поблизу Волочиська відкрили вогонь та зі свого боку підірвали опору моста через р. Збруч, кордону при цьому не перетинаючи (У Волочиска, 1914, с.3). 8-9 серпня обстріл Волочиська продовжувався, а наступного дня австрійська піхота та артилерія

увійшли в місто. В результаті протистояння спалахнула пожежа в полкових казармах та будинку священика (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 11). Після встановлення контролю над містом, підрозділи супротивника зайняли кілька населених пунктів поблизу нього: містечко Ожигівці, села Соболівку і Почапенці, район Ольшанського лісу. Ворожі роз'їзди з'явилися поблизу містечка Купеля (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 11). Біля станції Війтівці, неподалік Волочиська, було розбито австрійський роз'їзд, який намагався проникнути вглиб Правобережжя. Пізніше в пресі з'явилась інформація про те, що з 26 осіб в живих залишилось 4 (3 гусари і 1 піхотинець), яких було захоплено в полон (Хроника войны, 1914, 210, с. 2).

Вранці 9 серпня між прикордонними постами Олександрівським та Вовчим відбулася збройна сутичка за участі 100 козаками та 120 австрійцями, в наслідок якої останні з втратами відступили. Переслідуючи супротивника, російський підрозділ просунувся в напрямку півднішнього м. Сокаль (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 12).

Того ж дня австрійська артилерія відкрила вогонь по Радзівілову. Місцевий пристав Калинович з міською охороною залишили містечко (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 6). За ними місто залишила частина населення, певний час переховуючись в околичних лісах. Інша жителі, озброївшись палицями та сокирами, залишилась для відбиття ймовірного нападу. Біля поселення Лосятин, поблизу Почаївської Лаври, відбулась сутичка австрійським загону з місцевими селянами поміщика Казіна. Зустрівши опір та зазнавши поранень, австрійські кавалеристи відступили (Хроника войны, 1914, №209, с. 2).

9-10 серпня збройні протистояння з австрійськими військами відбувались між Берестечком та Почаєвом. Атаку австрійців було відбито. Відступаючи до Радзівілова, останні влаштували низку підпалів в місті Броди. Невдовзі місто було зайняте росіянами і пожежі ліквідували. В Берестечко було доставлено поранених і полонених австрійців (Двухдневный бой наших войск с австрийцами, 1914, с. 4). Поблизу Війтівців розбито австрійський роз'їзд з 26 осіб (Удачные стычки на австрийской границе, 1914, с. 5). 10 серпня австрійська артилерія обстріляла містечко Дружкопіль, відступивши після цього за лінію кордону (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 6).

11 серпня російський Генеральний штаб повідомляв, що австрійський 33-й ландверний та 13 уланський полки вибиті з поселення Заложці, що південно-західніше Радзівілова. Поблизу Зборова було знищено заставу їхнього 15-го піхотного полку. Напівескадрон австрійського 12-го уланського полку, що порушив кордон поблизу Волочиська, було атаковано російськими військами. В результаті було вбито 16 і захоплено в полон 4 (офіцер та 3 солдати) австро-угорських вояків. Успішні дії російських підрозділів створили умови для звільнення Радзівілова (Удачные стычки на австрийской границе, 1914, с. 5).

Вранці 15 серпня у Володимир-Волинському повіті через прикордонне село Мілятин і містечко Порицьк на територію Волині вступила австрійська кавалерія в складі 2 дивізій. Порицьк та навколишні села зазнали руйнувань. Наступного ранку австрійські війська обстріляли м. Володимир-Волинський. Місто захищав 68 піхотний Лейб-Бородінський полк, що дислокувався навколо міста (ЦДІАУ, ф. 278, оп. 1, спр. 280, арк. 49). Близько обіду цього ж дня «підривна команда» оборонців міста знищила всі споруди залізничної станції, окрім вокзалу. Залізницею з міста було евакуйовано цінні речі. Бої в місті тривали протягом усього дня 16 серпня. В результаті протистояння було пошкоджено залізничну колію, в передмісті згоріло 5 житлових будинків. Цього ж дня в місто, через Житомир, прибув командувач Південно-Західного фронту генерал М.І. Іванов (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 19). Останній потяг з евакуйованими речами, рухомим складом та «підривною командою» відбув з міста в Ковель 17 серпня (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 37). Від Володимира-Волинського австрійська кавалерія просувалась далі в напрямку станції Турійськ (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 49).

29 серпня в місто, з боку кордону, стали прибувати частини воєнного обозу російської армії. Відступаючи в Ковель, вояки повідомили, що після розгрому їхньої дивізії австрійська кавалерія переслідує їх і невдовзі буде в місті. Відсутність військової залоги дала підстави для панічних настроїв в середовищі містян, які разом із відступаючим обозом масово покидали місто. Залишки розбитої дивізії ще протягом 3 днів проходили околицями, однак австрійські війська так і не з'явилися (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 48). Пізніше Волинський губернатор відзначав, що лише наприкінці вересня населення заспокоїлось та в більшості своїй повернулося у Володимир-Волинський (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 48 зв.).

Під час серпневих прикордонних боїв волиняни зазнали значних матеріальних втрат. Внаслідок вторгнення австрійців у Володимир-Волинський повіт особливо постраждала Порицька волость. В селах Самоволя і Щенютин було повністю знищено 81 селянське господарство. Крім того, у волості постраждало частково ще 453 господарства. Руйнувань зазнала також і Грибовецька волость. В підсумку по повіту збитків було завдано на суму 256 тис.

крб., не враховуючи повітового центру. За приблизними підрахунками втрати сільськогосподарського сектору Волині оцінювались в 320 тис. крб (Бернадський, 1999, с. 48-49).

У 12 прикордонних населених пунктах Ковельського, Дубенського, Старокостянтинівського і Володимир-Волинського повітів було зруйновано 178 селянських дворів. В окремих селах повністю знищено урожай і робочий інвентар (Бернадський, 1999, с. 48). Відступаючи з-під Радзивілова та Дружкополя, росіяни спалили мости з млинами біля сіл Липа і Голятин. У Волочиську було підірвано і спалено залізничну станцію (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 4, 10). При підході угорського загону до Луцька тут, за наказом військового командування, було знищено мости на дамбі, які з'єднували Луцьк з його передмістям – Гнідавою. Також спалено 15 житлових будинків з господарськими прибудовами. Збитки, завдані одному з господарств, оцінювались в 40 тисяч карбованців (Бернадський, 1999, с. 49).

Отже, збройне протистояння першого місяця війни на території Волині було досить інтенсивним, позначалося перемінним успіхом для протиборчих сторін і призвело до значної матеріальної та моральної шкоди населенню краю.

Прикордонні бої в серпні 1914 р. відбувались і на території Подільської губернії. В перші дні війни по лінії Проскурів, Антонівці, Ярмолинці розташувались частини 8-ї армії генерала О.О. Брусилова. З австрійського боку, уздовж Збруча, окрім застав 11-го австрійського корпусу, перебувала ще кавалерійська дивізія (Брусилов, 1983, с.73).

Ці, на перший погляд, незначні протистояння, стали значним морально-психологічним випробуванням для місцевого населення, завдавши йому ще й матеріальних втрат. Як згодом згадував місцевий священик, новина про початок війни спричинила паніку у жителів прикордонного містечка Збриж. Частина населення нашвидкуруч зібравши найнеобхідніше, залишила місто. Місцева влада, за допомогою військових прикордонного загону намагалася заспокоїти жителів, переконуючи їх у відсутності небезпеки і необхідності завершення збору урожаю (Недавно пережитое (м. Збриж), 1914, с. 2). О 5 годині ранку 11 серпня 1914 р. австрійські війська, переправившись через р. Збруч, ввійшли в населений пункт. Проте, переконавшись що російських військ в ньому немає, відступили назад. Через деякий час у Збрижі з'явився кавалерійський загін. Біля церкви було встановлено угорський чорно-жовтий прапор, що мало свідчити про захоплення містечка. Атакований козацькими підрозділами в районі Збрижа-Жабинець цей загін, з втратами, відступив за лінію кордону (Недавно пережитое (м. Збриж), 1914, с. 3).

13 серпня 1914 р. австрійські військові підрозділи порушили державну межу поблизу м. Гусятина, особливість якого полягала в поділені кордоном на дві частини – австрійську і російську. Згодом місцевий священик К. Млотковський згадував, що стрілянина в місті розпочалася вночі 13 серпня. Загін австрійських вояків, чисельністю близько 200 осіб, зайняв підвір'я його будинку. Після нетривалої перестрілки з козачими роз'їздами, священика з сім'єю було заарештовано і ув'язнено в австрійській частині міста. Проте вже наступного дня вони були звільнені російськими військами (Из донесения, 1914, с. 869).

18 серпня австрійські війська вдруге проникли на територію підросійського Гусятина. В місті проводились обшуки і допити місцевого населення з метою отримання інформації про дислокацію російських військ. Однак вже 19-20 серпня російським наступом з боку Кузьминчика та Ольхівця місто було звільнено. В пресі повідомлялось про 41 вбитого австрійського вояка (Православная Подолия, 1914, №35, с. 891-892, 894-897).

Загалом під час обох нападів австрійської армії на Гусятин місту не було завдано значної шкоди. За словами місцевих жителів, постійно із закордонного вокзалу в місто їздили 3 автомобілі, які постачали солдатам військовій припаси (Из донесения, 1914, с. 869-870), які, крім того, весь час перебування в місті утримувались вони за рахунок місцевих жителів. Було взято в полон 7 осіб, яких з Гусятинської в'язниці було переведено до Чортківської і лише 23 серпня звільнено російськими військами (Православная Подолия, 1914, №34, с. 870).

Протягом 16-19 серпня 1914 р. під контролем австрійських військ перебувало прикордонне м. Сатанів. Спочатку тут перебував розвідувальний загін чисельністю 200-250 осіб, а згодом річку Збруч перейшли і піхотні частини, розташувались неподалік міста. В ніч з 16 на 17 серпня кордон перетнули кавалерійські та артилерійські підрозділи (угорські, німецькі і польські полки). У пресі повідомлялось про «неймовірну жорстокість та вандалізм» з боку австро-угорських військ, яскравим проявом чого став обстріл 17 серпня Сатанівського Свято-Троїцького жіночого монастиря. Того ж дня військові спалили в містечку 4 будівлі, намагалися підірвати Воскресенську церкву, нападали на будинки і стріляли в жителів (було вбито 5 осіб і поранено 25) (На австрийской границе, №102, с. 2-3).

17 серпня угруповання австро-угорських військ зіткнулося з російськими військами під Городком. Російське командування, передбачивши наступ, тимчасово посилило місцевий гарнізон 4 ротами піхоти. О. Брусилов згадував, що кулемети козачої дивізії були розташовані таким чином, що могли обстрілювати всю місцевість перед замаскованою піхотою (Брусилов,

.....
1983, с. 73-74). В результаті протистояння цесарські війська зазнали поразки, втративши близько тисячі вояків вбитими і пораненими (Булгаковский, 1916, с. 45; Переход австрийцями границы у м. Сатанова, 1914, с. 4). Залишки загону повернулися до Сатанова. Невелику групу австрийців в складі 11 осіб (ймовірно рештки розбитого підрозділу – *Авт.*) було затримано поблизу с. Чернокозинців Кам'янецького повіту (Военная хроника, 1914, с. 4).

19 серпня, відступаючи з Сатанова, австрийські війська зруйнували декілька адміністративних будівель – пошти, штабу 3 відділу прикордонної охорони, сатанівського загону охорони тощо (На австрийской границе, 1914, №104, с. 3). Втікаючи з міста, цесарські війська залишили 2 гармати, автомобіль, близько 100 велосипедів, 8 возів з різним провіантом, ящики від грошей, бойових припасів, значну кількість холодної та вогнепальної зброї (Переход австрийцями границы у м. Сатанова, 1914, с. 4). В цьому районі, протягом 17 серпня, австрийський військовий загін контролював прикордонний населений пункт Скотиняни (Православная Подолия, 1914, №36, с. 925-927).

18 серпня 1914 р., в день початку запланованого наступу російських військ, в штаб 8-ї армії надійшла телеграма від головнокомандувача Південно-Західного фронту генерала М.І. Іванова, в якій повідомлялось, що на м. Кам'янець-Подільський наступає колона ворога в складі 1-ї бригади піхоти з артилерією та двома-трьома ескадронами кавалерії. Генералу О. Брусилову пропонувалось направити на цю ділянку фронту достатні сили, щоб не допустити захоплення міста. Він цього не зробив, пояснюючи що «... коли я перейду в наступ і вступлю на австрийську територію, то ця колона, побоюючись бути відрізаною, сама побіжить назад без будь-якого примусу. Розкидатись військами для другорядних цілей вважаю шкідливим» (Брусилов, 1983, с. 74-76). В секретному повідомленні начальнику Подільського губерньського жандармського управління зазначалось, що настоятель Орининського костюлу Кульчицький розповів австрийському командуванню про місце розташування російських військ та про їх переміщення, вказавши зручні шляхи просування до міста. За порадою Кульчицького австрийська артилерія обстріляла в місті саме ті місцевості, де міг перебувати російський загін (ЦДІАУ, ф. 301, оп. 1, спр. 1467, арк. 1-1 зв.).

Зважаючи на значну перевагу супротивника, 7 рот міського ополчення, без бою, відійшли до Нової Ушиці. 17 серпня начальник Подільського жандармського управління полковник Велавін доповідав, що Кам'янець-Подільський повністю зайнято австрийськими військами (ЦДІАУ, ф. 278, оп. 1, с. 280, арк.37). Наступного дня Подільський губернатор телеграфно повідомив головного начальника Київського воєнного округу, що 17 серпня в 11 год. ранку «австрийські з'єднання трьох родів військ оточили Кам'янець-Подільський». Губернатор разом з міською управою, під прикриттям загону прикордонної охорони, переїхав у Жванчик Ушицького повіту. Єпископ Подільський і Брацлавський виїхав одночасно з губернатором. Вивезено було також пошту, гроші та телеграф (ЦДІАУ, ф. 442, оп. 864, спр. 247, арк. 23-23 зв.). Проте вже 19 серпня австро-угорські війська, дізнавшись про перехід російських військ у наступ, швидко залишили Кам'янець-Подільський.

Залишаючи місто австрийське командування повернуло всю контрибуцію, зібрану з жителів міста. З приводу цього О. Брусилов писав: «Це було цілком зрозуміло, оскільки вони (австрийці – *Авт.*) добре розуміли, що якщо візьмуть контрибуцію з жителів Кам'янця-Подільського, то я, в свою чергу, зайнявши Тернопіль, Трємбовлю, Чортків, не пожалію цих міст і зберу з них таку ж, якщо не більшу, контрибуцію» (Брусилов, 1983, с. 76). Під час захоплення австро-угорськими військами в Кам'янці-Подільському від гарматного обстрілу постраждала стара фортеця та собор Казанської Божої Матері (Православная Подолия, 1915, с. 747).

Підсумовуючи наслідки серпневих прикордонних боїв для Подільської губернії, можна сказати, що втрати регіону, порівняно з Волинню, були менш значними. Схожий висновок зробив представник Особливого Комітету Великої княжни Тетяни Миколаївни з надання допомоги жертвам війни, член державної ради А.Б. Нейдгарт, інспектуючи Подільську, Київську і Волинську губернії (Влияние войны на Юго-Западный край, 1915, с. 47). За даними страхового відділу губерньської управи було зафіксовано 4 масштабних пожежі, якими було пошкоджено 16 будівель. Зокрема, в м. Сатанів 17 серпня згоріло 4 будівлі, оцінених в 330 крб.; в с. Спасівка, того ж дня, 2 будівлі, вартість яких оцінили в 480 крб.; в с. Слобідка Смотрицька, Кам'янецького повіту 20 серпня згорів магазин, завдавши шкоди власнику на 500 крб.; в с. Цвіклівці Кам'янецького повіту 19 серпня згоріло 9 будівель, оцінених в 745 крб. Загальна сума шкоди склала 2055 крб. з яких 1207 крб. 23 коп. було виплачено в якості страхової винагороди (Влияние войны на Юго-Западный край, 1915, с. 48-49).

Отже, прикордонні бої на території Подільської губернії значних матеріальних втрат населенню не завдали. Швидше потрібно говорити про психологічні наслідки. Вже в ході цього локального протистояння жителям регіону довелося усвідомити всю однозначність і безкомпромисність війни.

Що стосується Київської губернії, то, перебуваючи в районі, близькому до театру військових дій, тут проводились відповідні мобілізаційні роботи. Одна з мешканок Києва в червні 1915 р. в листі до знайомого згадувала ситуацію в місті на початку війни: «... Київ перетворився на військовий табір. Скрізь і всюди зустрічаються юрби солдатів та офіцерів. Місто окопується і про всяк випадок готуються зручні позиції для захисту» (ЦДІАУ, ф. 274, оп. 1, спр. 3632, арк. 4).

Висновки. Отже, з перших днів оголошення Австро-Угорщиною війни Росії, територія Правобережної України стала ареною бойових дій. В серпні 1914 р. в прикордонній смузі Волинської і Подільської губерній відбулася низка збройних сутичок із тимчасовим захопленням територій. Найбільшою шкоди військові дії завдали населенню Волині, де руйнувань зазнали низка населених пунктів. Незначною матеріальною шкодою, кількадечним контролем над губернським містом – Кам'янцем-Подільським та морально-психологічними випробуваннями завершилися серпневі бої на території Поділля. Київська губернія відіграла роль тилової – на її території військових дій не відбувалось, окрім випадків бомбардування з аеропланів.

Подяка. Висловлюємо щирю подяку працівникам архівів та бібліотек, а також усім учасникам редакційної колегії, за сприяння та поради, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримував фінансової підтримки для написання та публікації цієї статті.

Джерела та література:

- Бернадський, Б. В.** (1999). *Волинь у роки Першої світової війни: дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки*. Луцьк: Б.в., 197 с.
- Брусилов, А.А.** (1983). *Мои воспоминания*. Москва: Воениздат, 256 с.
- Булгаковський, Д.Г.** (1916) *Великая война в 1914, 1915, 1916 годах. Выдающиеся события на пути защиты России в её целостности, чести и достоинстве*. Петроград: Б.в., 58 с.
- Велика війна** (2020). *Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. Історичні нариси*. У 2-х кн. Кн. 2. [уклад. О. Реєнт]. Київ: Кліо, 784 с.
- Влияние войны на Юго-Западный край.** (1915). *Экономическая жизнь Подолии*, №3, 47–49.
- Военная хроника.** (1914). *Подолия*, 10 сентября, №93, 4.
- Волковинський, В.М.** (2004). Бойові дії на українських землях у роки Першої світової війни. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.*, 4. С. 52–69.
- Двухдневный бой наших войск с австрийцами.** (1914). *Киевлянин*, 29 июля, №207, 4.
- Дем'янюк, О.Й.** (2008). Перша світова війна на волинському Поліссі. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Старовижівщина з глибини століть*: Наук. зб.: Вип. 28: Матер. XXVIII Волинської обл. істор.-краєзн. наук. конф. Луцьк: МП «Пульс», С. 357–361.
- Дубровський, М.В.** (2015). О. Брусилов на Поділлі. *Народи світу і Велика війна 1914-1918 рр.: матеріали Всеукраїнської наукової конференції 3-4 квітня 1915 р.* Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», С. 314–316.
- Из донесения** (1914). Из донесения Его Преосвященству благочинного, священника м. Гусятина, Каменецкого уезда, о. Климента Млотковского. *Православная Подолия*, 14 сентября, №34, 869-870.
- На австрийской границе.** (1914). *Подолия*, 1 октября, №102, 2–3.
- На австрийской границе.** (1914). *Подолия*, 5 октября, №104, 2–3
- Науменко, А.** (2009). До історії бойових дій на Волині під час Першої світової війни. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сторінки воєнної історії краю*: Наук. зб.: Вип. 30: Матер. XXX Всеукр. наук.-практ. істор.-краєзн. конф. Луцьк: МП «Пульс», С. 160–164.
- Недавно пережитое (м. Збриж)** (1914). *Подолия*, 10 октября, №106, 2–3.
- Переход австрийцами границы у м. Сатанова.** (1914). *Подолия*, 31 августа, №89, 4.
- Православная Подолия** (1914). 21 сентября, №35, 891–899.
- Православная Подолия** (1914). 28 сентября, №36, 925–928.
- Православная Подолия** (1915). 19 апреля, №16. 745–747.
- У Волочиска** (1914). *Киевская мысль*, 26 июля, №203, 3.
- Соловійов, О.** (1998). Бойові дії на Волині в роки Першої світової війни. *Науковий вісник ВДУ. Історичні науки*, 1, 46–50.
- Удачные стычки на австрийской границе.** (1914). *Киевлянин*, 30 июля, №208, 5.
- Хомич, П.М.** (2018) Бойові дії на волинському Поліссі під час Першої світової війни й участь у них польського легіону. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, 29(68), 53–55.
- Хроника войны.** (1914а). *Киевская мысль*, 1 августа, №209, 2.
- Хроника войны.** (1914b). *Киевская мысль*, 2 августа, №210, 2.
- ЦДІАУ в м. Києві** – Центральний державний історичний архів України в Києві.

Pavlo V. Klishchynsky

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University

PhD. (History), Senior Lecturer (Ukraine)

Military Actions on the Territory of Right Bank Ukraine in August 1914 and their Consequences

Abstract. The purpose of the research lies in highlighting the run and peculiarities of military actions on the territory of Right-Bank Ukraine in August 1914, showing their devastating consequences. The research methods are based on the concrete historical research approach – historicism, objectivity, comprehensiveness and integrity, systematicity, as well as on methods of analysis and synthesis, historical-statistical, historical-comparative, problem-chronological. The scientific novelty of the paper lies in a comprehensive study of the run and consequences of the armed confrontation between the Russian and Austro-Hungarian troops on the border of Volynska and Podilska provinces in mid-August 1914. **Conclusion.** From the first days of Austria-Hungary's declaration of war against Russia, the territory of Right Bank Ukraine became a battleground of military actions. In August 1914, a series of armed clashes took place on the border zone of Volynska and Podilska provinces with a temporary seizure of territories. The greatest damage was caused to the population of Volyn, where a number of settlements were destroyed because of military actions. August battles on the territory of Podilia ended with insignificant material damage, a several days control over the provincial city Kamianets-Podilskyi, and moral-psychological trials. Kyiv province played behind the front lines role - no military operations took place on its territory, except airplane bombings.

Key words: military actions, war, Volyn, material loss, Podilia, Right-Bank Ukraine

References:

- Bernadskyi, B. V.** (1999) *Volyn u roky Pershoi svitovoi viiny [Volyn during the First World War]: dys...* kand. ist. nauk: 07.00.01 / Volynskyi derzh. un-t im. Lesi Ukrainky. Lutsk: B.v., 197 s. [In Ukrainian].
- Brusylov, A.A** (1983). *Moy vospomynaniya [My memories]*. Moskva: Voenyzzdat, 256 s. [in Russian].
- Bulhakovskyi, D.H.** (1916) *Velykaia voina v 1914, 1915, 1916 hodakh. Vydaishchiesia sobyitiya na puty zashchyty Rossyy v eë tselostnosty, chesty y dostoinstve [The Great War in 1914, 1915, 1916. Outstanding events on the path of protecting Russia in its integrity, honor and dignity]*. Petrohrad: B.v., 58 s. [in Russian].
- Velyka viina** (2020). *Velyka viina 1914–1918 rr. i Ukraina. Istorychni narysy [The Great War of 1914–1918 and Ukraine. Historical draw]*. U 2-kh kn. Kn. 2 / [uklad. O. Reient]. Kyiv: Klio, 784 s. [In Ukrainian].
- Vlyiane voiny na Yuho-Zapadnyi kraj.** (1915). *Ekonomycheskaia zhyzn Podolyi – Economic life of Podolia*, 3, 47–49. [in Russian].
- Voennaia khronyka.** (1914). *Podolyia – Podolia*, 10 sentiabria, 93, 4. [in Russian].
- Volkovynskyi, V.M.** (2004) *Boiovi dii na ukraïnskykh zemliakh u roky Pershoi svitovoi viiny [Combat actions on Ukrainian lands during the First World War]. Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st. – Problems of the history of Ukraine in the 19th and early 20th centuries*, 4. 52–69. [In Ukrainian].
- Dvukhdnevnyi boi nashykh voisk s avstryitsamy.** (1914). *Kyevliany – Kyivian*, 29 yuliia, 207, 4. [in Russian].
- Demianiuk, O.I.** (2008) *Persha svitova viina na volynskomu Polissi [The First World War in Volyn Polissia]. Mynule i suchasne Volyni ta Polissia. Starovyzhivshchyna z hlybyny stolit [Past and present of Volyn and Polissia. Starovyzhivshchyna from the depths of centuries]: Nauk. zb.: Vyp. 28: Mater. XXVIII Volynskoi obl. istor.–kraiezn. nauk. konf. Lutsk: MP «Puls», S. 357–361. [In Ukrainian].*
- Dubrovskyi, M.V.** (2015) *O. Brusylov na Podilli [O. Brusylov in Podilla]. Narody svitu i Velyka viina 1914-1918 rr. [Peoples of the world and the Great War of 1914-1918]: materialy Vseukraïnskoi naukovoi konferentsii 3-4 kvitnia 1915 r. Vinnytsia: TOV «Nilnan-LTD», S. 314–316. [In Ukrainian].*
- Yz donesenyia** (1914). *Yz donesenyia Eho Preosviashchenstvu blahochynnoho, sviashchennyka m. Husiatyna, Kamenetskoho uiezda, o. Klymenta Mlotkovskoho [From the report to His Eminence of the dean, priest m. Gusyatin, Kamenets district, Fr. Kliment Mlotkovsky]. Pravoslavnaia Podolyia – Orthodox Podolia*, 14 sentiabria, 34, 869-870. [in Russian].
- Na avstryiskoi hranytse.** (1914). *Podolyia – Podolia*, 1 oktiabria, 102, 2–3. [in Russian].
- Na avstryiskoi hranytse.** (1914). *Podolyia – Podolia*, 5 oktiabria, 104, 2–3. [in Russian].
- Naumenko, A.** (2009). *Do istorii boiovykh dii na Volyni pid chas Pershoi svitovoi viiny [To the history of combat operations in Volyn during the First World War]. Mynule i suchasne Volyni ta Polissia. Storinky voiennoi istorii kraiu – Past and present of Volyn and Polissia. Pages of the military history of the region: Nauk. zb.: Vyp. 30: Mater. XXX Vseukr. nauk.-prakt. istor.-kraiezn. konf. Lutsk: MP «Puls», S. 160-164. [In Ukrainian].*
- Nedavno perezhytoe (m. Zbryzh)** (1914). *Podolyia – Podolia*, 10 oktiabria, 106, 2–3. [in Russian].

- Perekhod avstryitsamy hranitysy u m. Satanova. (1914).** *Podolyia – Podolia*, 31 avhusta, 89, 4. [in Russian].
- Pravoslavnaia Podolyia (1914a).** *21 sentiabria*, 35, 891–899. [in Russian].
- Pravoslavnaia Podolyia (1914b).** *28 sentiabria*, 36, 925–928. [in Russian].
- Pravoslavnaia Podolyia (1915).** *19 apreliia*, 16, 745–747. [in Russian].
- U Volochyska (1914).** *Kyevskaia musl - Kievan thought*, 26 yiulia, 203, 3. [in Russian].
- Soloviov, O. (1998).** Boiovi dii na Volyni v roky Pershoi svitovoi viiny [Combat operations in Volyn during the First World War]. *Naukovyi visnyk VDU. Istorychni nauky – Scientific Bulletin of VSU. Historical sciences*, 1, 46–50. [In Ukrainian].
- Удачные стычки на австрийской hranytse. (1914).** *Kyevlianyin – Kyivian*, 30 yiulia, 208, 5. [in Russian].
- Khomych, P.M. (2018)** Boiovi dii na volynskomu Polissi pid chas Pershoi svitovoi viiny y uchast u nykh polskoho lehionu [Combat operations in the Volyn Polissia during the First World War and the participation of the Polish Legion in them]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seria: Istorychni nauky – Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Historical sciences*, 29(68), 53–55. [In Ukrainian].
- Khronyka voiny. (1914).** *Kyevskaia musl – Kievan thought*, 1 avhusta, 209, 2. [in Russian].
- Khronyka voiny. (1914).** *Kyevskaia musl – Kievan thought*, 2 avhusta, 210, 2. [in Russian].
- TsDIAU v m. Kyievi – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy v Kyievi** [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv]. [In Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 18.09.2022 р.
Статтю рекомендовано до друку 30.11.2022 р.